

2007

2

ЕКЗИЛІЬ

науково-мистецький часопис

Роман ОФЦИНСЬКИЙ,
доктор історичних наук,
професор кафедри історії України УжНУ

Що се було?

Контрреволюція ім. В. А. Ющенка

У середньовіччю давнину в Європі під впливом тюрків сторони світу позначали кольорами: чорним – північ, червоним – південь, синім – схід, білим – захід. Центр орієнтаційного пошуку вважався жовтим (золотим). Нині, в інформаційно-постіндустріальну пору, кольоровим компасом показують різкі та динамічні перетворення в державі та суспільстві у декотрих закутках цивілізації.

Сукупне іміджево-маркетингове забарвлення ключових гравців політичної арени сучасної України може слугувати типовим взірцем: біла опозиція (БЮТ), синьо-білий уряд із червоними родимками (Партія регіонів, яка сіла на геополітичний шпигат, в альянсі з комуністами і подібними (малиновими) соціалістами), жовто-червона вертикаль влади (президент із усіма патентами на все помаранчеве, включно з "Нашою Україною").

Кому грають "Слов'янку"?

У розпал резонансної кризи 2000-2001 років зародилося актуальне в наступних політико-правових баталіях опозиційне гасло "Україна без Кучми". Здавалося, що інавгурацією 23 січня 2005 року завершилася публічна кар'єра президента Леоніда Кучми і пов'язана з його іменем специфічна система державного управління.

Та неждано всіх приголомшив паранормальний феномен: незважаючи на ротацію прізвищ на вивісці на дверях до кабінету глави держави, Україна й надалі залишилася з Кучмою, децю помолоділим і трохи інтелігентнішим, із чисельнішою сім'єю в прямому й образному смислі.

Парадокс розв'яжеться сам по собі згодом. Отже, коли достроково чи у термін за конституційним календарем

реалізується сценарій "Україна без Ющенка", тоді завершиться історичний цикл, розпочатий безкомпромісною боротьбою з кучмізмом у перший день оприлюднення аудіозаписів майора Миколи Мельниченка.

Майбутня Україна навряд чи вже сколихнеться від одкровення якогось рядового тілоохоронця чи весільного генерала від політики і бізнесу. Елітні люди здригнулися на очах. Утім, київські пагорби бачили й не таку депресію, а справжню руїну – монгольську. Якщо на овиді нема героїв, то ліпше розминутися з будь-яким геростратом, навіть калібру найдрібнішого.

Чи все так виглядає нині безнадійно? Принаймні тимчасово мусимо перечекати нічні імпровізації першої особи і командно-штабні оргії поріділої гвардії у вишуканій мовно-стильовій конфігурації. Цю езопову говорильню ще вдається зодягти в рожеву пелеринку: краще відпочити у потемках прострації, аніж при світлі дня спочити у нокдауні. А погожий ранок покаже, за класиком, комусь "дулю в кишені". Власне, не ранок, а найближчі вибори.

Поки що світ змушений занепокоєно споглядати. Не утримався від коментарів директор Національної розвідки США Джон Негропonte в ході сенатських слухань у Вашингтоні 12 січня 2007 року. Він заявив, що боротьба за владу між президентом Ющенком і прем'єром Януковичем зміцнює позицію Росії в регіоні. Учений-україніст Ендрю Вілсон з University College London налаштований оптимістично: В. Ющенко завершує кар'єру, проте це не означає смерті Помаранчевої революції (The Guardian, 16 січня 2007). "Вікторіальний" політичний конфлікт, персоніфікований протиставленнями Ющенко – Янукович, породила незавершена конституційна реформа грудня 2004 року. Зараз позиції прем'єра є міцнішими за президентські, однак Україні ще далеко до нормально працюючої політичної системи (The Economist, 18 січня 2007).

12 січня 2007 року опозиційний блок Юлії Тимошенко і урядова антикризова коаліція подолали вето президента на закон про Кабінет міністрів і прийняли закон про імперативний мандат для депутатів місцевих рад. Президент істотно втратив вплив на виконавчу владу, хоча йому залишили право призупиняти акти уряду з одночасним спрямуванням їх до Конституційного Суду. Якщо проурядова версія закону про Кабмін 21 грудня 2006 року в парламенті набрала 247 голосів, то 12 січня 2007 року вето подолали вже 366 народних депутатів, 121 з яких представляв БЮТ.

Позаяк сил на генеральну битву президентській команді явно забракло, настала пора місцевих "боїв під Крутами". 22 січня 2007 року Мукачівський міський суд заборонив голові Верховної Ради О. Морозу підписувати ухвалений закон про Кабмін, а офіційним виданням його публікувати. Постарався народний депутат від "Нашої України" І. Кріль, мешканець Мукачева. Апеляційний суд Закарпатської області оскарження, об'єкційною генеральною прокуратурою, не дочекався. Але закон однаково побачив світ 2 лютого.

Через які новації квітучий ліс президентського благоденства перетворився на дрова? У цілому – дрібнички, не варті бурелому. Подумаєш, у разі невнесення президентом кандидатури прем'єра в 15-денний термін після оприлюднення пропозиції коаліції, парламентська більшість має право призначити главу Кабміну самостійно. Президент Ющенко заради прем'єрства Януковича і не такий кульбінт учинив у серпні 2006 року.

Те ж саме стосується призначення і зняття міністрів закордонних справ і оборони. Що тут поганого? Пригадується осіння клоунада "Нашої України", по-

в'язана з виходом її кількох міністрів із діючого уряду. Навіть придумали маразматичний викрутас — не-президентської квоти. Кілька “нашоукраїнських” міністрів і досі урядують під різним камуфляжем.

Наступні зміни схожі на чиновницьку бравуру з приводу побаченої через вікно сутички вуличних псів над обсмоктаною кісткою, споглядання котрої серйозно урізноманітнює робочий день. Кабмін дістав право скасовувати акти місцевих держадміністрацій та узгоджувати кандидатури заступників глав цих адміністрацій. Узаконили можливість відмови прем'єра і міністрів скріплювати своїми підписами відповідні укази президента (контрасигнація). Хіба це вартує дебошу? Глянеш на тих заступників і на ті акти за два роки...

Біда в тому, що про оспіваний у найсвіжіших міфах перехід від президентсько-парламентської до парламентсько-президентської республіки абсолютно не йдеться. Адже вихідною точкою є нетипова форма правління з концентрацією влади у руках президента, що виплекала авторитарний режим Л. Кучми. Реформована Україна після 1 січня 2006 року й далі суттєво відрізняється від парламентсько-президентських республік Європи.

Парламентська асамблея Ради Європи, приміром, вважає, що статус політичної реформи в Україні досі під сумнівом. Із самого початку головним питанням було: не “баланс влади”, а її повний контроль. Цитую: “Новий Кабінет Міністрів переповнений чиновниками, які уособлюють корупційне злиття бізнес-інтересів з урядом” (Українська правда, 25, 31 січня 2007). Політична система залишилася непередбачуваною, зокрема “коаліційний торг” призвів до того, що виборці не знають, за кого справді голосували.

Чорні ангели, білі демони...

Є тисячу роз'яснень, чому припорошені снігом ангели революції поволі зійшли з п'єдесталу, аби перетілитися у пропаліх — в демонів контрреволюції. Відомо, куди поділися астрономічні відсотки прихильників экс-банкіра Віктора Ющенка. Знаємо поіменно всіх, хто ще вірить у кришталеві чесноти Олександра Мороза. Воскреслий з президентської ласки Віктор Янукович і раніше серед ангелів не числився. Своїми білими шатами Юлія Тимошенко відчайдушно спробувала зберегти революційні цінності, змінивши вицвілу і приватизовану символіку неутверджених, але, на щастя, не до тла розвіяних вітром суспільних очікувань.

Нікого не пропустив? Хоч акторів у політичній драмі вистачає, проте головні ролі давно розписані. Комуś уже нараховують солідну пенсію. Хтось ще марить себе президентом обох берегів Дніпра. Насправді конкурують інші двоє. Він проходить кінопроби на “Мосфільм”. Вона грає парламентськими м'язами.

Оцей примітивний вождизм виріс на рипучому паркеті цинічної політичної поведінки. На грані (а, може, на панелі) електорального зрадництва та маніпулювання політичною опорою судилося йому і завершити многотрудну стежу свою.

Інавгурація Віктора Ющенка обійшлася державному бюджету в 4,3 мільйона гривень. На перших порах начебто не було шкода тих грошей. У березні 2005-го новий президент отримав найвищий рейтинг довіри (60 %), який за останні роки отримували можновладці. Але до кінця вересня 2006-го рівень народної підтримки В. Ющенка знизився до показників “пізнього” Л. Кучми — тільки 9,5 %.

Якби зараз проходили президентські вибори (День, 23 січня 2007), лідер парламентської опозиції Ю. Тимошенко зайняла б перше місце, набравши 21,2 %,

прем'єр В. Янукович — друге (20,52 %), а президент В. Ющенко — почесне третє (8,34 %), отримавши глупливий статус “кривенької качечки”. У США так іменують президентів із рейтингом нижче 30 %.

Радари соціологів непомилково фіксують єдиний електоральний сигнал: другий термін президентства для В. Ющенка виключений. Нічого не вдієш. Якщо творець революційного піднесення і стартових умов цивілізаційного оновлення — мільйони українців, то відповідальний за її стагнацію чи поразку — один. Саме тут найдоречніше вести мову про роль особи в історії. Наразі — суперечливу і трагікомічну.

Віктор Ющенко насамперед не витримав міжособистої конкуренції в межах універсальної моделі циркуляції еліт. Ворогів щоразу додається і нерви здають. На старті милостива фортуна перевірила В. Ющенка найслабшим — В. Януковичем (2004-й), але потім він не витримав натиску “вогню і криці”: у 2005-му — Ю. Тимошенко, у 2006-му — О. Мороз, у 2007-му — мабуть, уже пів “Нашої України” і майже вся Україна, з якої близько половини відверто сумнівалася від початку.

Із нинішньою кризою довіри президенту складно реалізувати якусь довгострокову стратегію. До того ж, у В. Ющенка відсутнє розуміння цивілізованого поняття про партнерство і союзників. Чисельні мандрівки на Захід, слабо підкріплені вдома чимось суттєвим у наближенні принаймні держапарату до кращих європейських взірців, не перевернули його світогляду.

Робота над помилками

Під кутом зору низки вчених, від часу Помаранчевої революції політична система в Україні докорінно змінилася, а суспільство отримало три виклики: демократизація, політична реформа, коабітація (співіснування) президента й опозиційного до нього уряду. Однак спроба президента встановити “договірну демократію” через укладання Універсалу національної єдності виявилася безуспішною.

Колишній формальний лідер пропрезидентського партійного вінегрету Роман Безсмертний виявив аж чотири фундаментальних помилки — призначення Тимошенко прем'єром; позакоаліційний формат першого помаранчевого уряду без будь-яких зобов'язань сторін; нерозпуск Верховної Ради одразу після революції; суміщення виборів до Верховної Ради і до місцевих рад 2006 р. і нестворення одноформатного блоку “Наша Україна” в центрі та на місцях, що зруйнувало цілісність кампанії.

Ще відвертіше висловився сирієць Харес Юссеф із близького бізнес-оточення президента. Мовляв, В. Ющенко навіть не здогадувався, що діялося в його апараті, які схеми переділу власності розробляли його “любі друзі”. У вищому ешелоні влади відбулася лише зміна прізвищ, але не менталітету. Ось і мільярдер Р. Ахметов із Партії регіонів із шармом чарівника виділив 14 мільйонів доларів на проект “Лікарня майбутнього” під проводом дружини президента Катерини Ющенко.

Чи варто посипати голову попелом? Словами щирого іміджмейкера Х. Юссефа: “Люди по-різному відпочивають: хтось горілку п'є, хтось на полювання їздить, а Віктор Андрійович любить саджати дерева”. Щоправда раніше він обіцяв посадити бандитів, тому його обрали президентом. А він подався в пасічники і садівники...

Як не крути, це наші знівечені сподіванки і якесь вистраждане майбуття, котре досі уявляється гідним життям у державі, де хоча б правляча верхівка не складається з легалізованих злочинців і дрібних політичних шахраїв. □

Роман ОФІЦІНСЬКИЙ
Тяжко жити Касандрою

Усе доросле життя до сьомого поту скромно працюю в державному секторі за пересічним фахом — істориком. Непомітний для людства відлік мого загального трудового стажу розпочався у сімнадцять років на другій лавці середнього ряду студентської аудиторії під номером 503 провінційного університету. Із тої пори я лише вряди-годи гарував не за основним місцем зберігання трудової книжки — в армії, молодіжних структурах, медіа... При тому легально. Є виписки і квитанції.

Не полінувався днями погортати вже почасти поживтілу підшивку своїх публікацій за останнє двадцятиліття. Про що думалося на гострому стикові некуртуазних епох, населених хамелеонами — тоталітарної, авторитарної, демократичної? Погортав і... Ні, не зомлів, стік холодним потом. Про що говорив, наче сікачем гичку відрізав, у головному все збувалося. У 1990 році наврочив повільне і болісне згасання Народного руху, а в 2005-му — принизливе парламентське фіаско об'єднаних соціал-демократів. У 1994 році на перших й останніх прямих виборах закарпатського губернатора (голови обласної ради) вірив у фарт Сергія Устича. І він переміг. У 1999-му ле мав сумнівів в президентському римейку Леоніда Кучми...

Далі ще гірше. Ось зненацька заскочив мою не вельми сентиментальну душу нещасливий 2006 рік. Вразив і покрявав її, розірвав на шматки не людодьськими пастками — холодом, війною, геноцидом, не якимось свіжо припасованими версіями все-світнього потопу, а споконвіку цинічними гріхопадіннями непорочно зачатих мужів на рівній (хоч покоти яйцем івано-франківським) дорозі.

О, як невимовно шкода капітана запасу Віктора Ющенка! Це той, хто за два роки не зумів освоїти президентського ремесла. На щастя, сердешний, має хоч відповідний запис у трудовій книжці, право на пенсію та зватися довічно великими буквами — Президентом України. Не судилося йому дослужитися до майора, тим паче — полковника. Натомість цілком комфортно відчув себе він у мундирі рядового камікадзе.

На лоні чарівної природи ужгородських околиць у прогностичній простраці за квітень багатостраждального 2006-го я пригадав солідній компанії магію цифри 239. І вона вигулькнула на табло голосувань у Верховній Раді за три місяці — у липні. На разі це вже була не депутатська група "За суверенну Радянську Україну" зразка 1990-го, а, небавом з'ясувалося, коаліція антикризова. Її спритно доклепав знайомий у дошку трухляву, сильно постарілий Олександр Мороз, совість, честь і розум епохи Леоніда III. Зрештою, усіх трьох Леонідів. У Брежнева, Кравчука і Кучми не тільки спільне українське коріння.

Каюсь перед ареопагом Леонідів-Викторів-Ренатів. У грудні многогрішного 2006 року я всього-на-всього двома куденькими абзацами підмітив надлюдське навантаження на червоне серденько білосніжного БЮТ.

Донедавна це — надійний президентський бронезкилет у парламенті, де тимчасово хазайнують круті хлопці з Донецька. Не встиг я сипнути на паркетну долівку якусь крихту сумніву, як у ще новорічно-різдвяному січні 2007-го "бійці Жанни д'Арк" за два сеанси (голосування, а не голодування) вилікували президента від постуніверсального синдрому. Щоправда, після того він опинився у коматозному стані "кривенької качечки".

І символічно, і трагічно, що на щорічних зібраннях світових лідерів у Давосі помаранчевого президента радо замінив синьо-білий прем'єр. Хоч обидва Віктори за дивним збігом опинилися в один час в одній країні. У Швейцарії Ющенко лікувався, у госпіталі кантону Женева виводив залишки діоксану. Янукович пашів рум'янцем на гірськолижному курорті Давос, занурився у тестування французьких вин пістолітної витримки і, користуючись нагодою, — у стратегіми щодо національних інтересів демократично зрілої України. Поки журавель витає в небі, синиця землею править, дозвіл на посадку видає. Потім ліцензуватиме і польоти, і відстріли.

Важко жити Касандрою. Але хіба я скажуся? Це мій професійний хліб. Це, зрештою, реалізована мрія середньошкільного віку. Радий би щось змінити. Та хто поверне мене у п'ятий клас неамбіційної сільської десятирічки, аби я передумав ставати знавцем минулого?

Тоді на уроках стародавньої історії моїх однокласників не раз причащали і дерев'яною, і пластмасовою лінійками на 20, 30 і 40 см. Різкий біль слугував підґрунтям для пророчих візій. Проте на них, подібно до віщувань міфічної діви з Трої, теж ніхто не зважав, поки не знаходився якийсь незручний привід зафіксувати з кінцями троянської породи. Досі ця теслярська халтура на злобу дня досягає шаленого успіху.

Мій перший учитель історії любив приходити в школу в синіх відзнаках лейтенанта запасу КДБ, позаяк проводив ще й допризовну підготовку. Аби підтримувати мертву тишу й залізну дисципліну, а водночас трішки постимулювати палку любові до історичних знань, він частенько давав причастя ребром лінійки по простягнутих пальцях витягнутої руки долонею вниз. По ламких дитячих кістках бив не зі злості, не дуже травматично, з цілком гуманних міркувань. І безпристрасно, і без насолоди, але з почуттям відповідальності перед прийдепнім. Йому гадалося таким спартанським гартом скоріше вивести розпечених нащадків "залізом і кров'ю" упокорених західних українців із клятої п'ятерої неучтва.

Із 36 учнів класу, набраного в трьох селах галицько-волинського прикордоння, хтось дивом і справді необачно натрапив на нитку Аріадни. Виблукав із темряви і, здається, зматеріював намір чвертьстолітньої давності.

У мене зародилася мрія трудитись ученим-істориком не від страху перед лінійкою, хоча з товаришами по-дитячому радів, що в сільмагу їх продають із дерева і пластмаси, а не болочіші — металеві — з тоншими ребрами.

Я став істориком, аби правду писати чорним по-білому. І принаймні, нехай у Канаді, але щоб з'являлися томи "Літопису УПА". Два з них недавно нароби́ли переполоху на Тернопільщині. Наразі ця повонена правда тільки на півдорозі до рідного

краю. А це правда (радше, окремі її пази) про мене, про моїх рідних, про мій народ.

Я вибрав ще не найгірше. Я ж не вивчився на кар'єрного бухгалтера, водія чи механізатора! Наче славетний піонер-герой, свідомо позбавив себе пролетарсько-колгоспного права пхатися у президенти, прем'єри, спікери, міністри, ректори... Своїм маленьким шкільним подвигом, можливо, я врятував усю неозору Україну від Тиси до Дону, хоч поки що цього не відображено в піснях і барельєфах.

Та хіба йдеться про подвиг? Це ж не за сім хвилин заплітати косу вранці після... Решту теперішніх вождів виявилися ще більшими слабаками. І шукає бідна Вітчизна від них порятунку, унормовуючи коліси величаві прізвища як прозивні, писані маленькими літерами. До пристанища сміху веде знайомий путівець, у міру ковзкий.

Тейло згадую незабутнього вождя часу мого раннього, а від того безхмарного дитинства. Із пекінського небосхилу Мао Цзе-дун безжално, але без глуму, по-доброму відпущав соратників споконвіти ідеологічні гріхи нужденною працею за спеціальністю. Тому державний муж Ден Сяо-пін у поважних літах довгі роки взірцево крутив гайки у Богом забутому китайському колгоспі, позаяк завбачливо у молодості вивчився на механіка.

У найвищій точці піднесення авторитарної всюдозволеності я не воднораз щиро-сердно переконував близьких колег із нині упослідженої виборцями партії: "Хлопці, не забувайте, що вам іще доведеться шукати роботу за своєю першою кваліфікацією".

Не вірили. До сих пір не знаю чому. Чи то електрогазоварювання занадто шкідливе для здоров'я, чи, може, на промтоварно-продуктових складах затхле повітря, або ж завод, Союз і КРПС розпалися, у школі годин катма?..

Неждано кормчий спочив у мавзолі безвилазно. Нема кому заможних чиновників спускати з пагорбів державної влади "у народ". Вони могли б іще принести стільки суспільної користі, не забруднюючи чужих "чесних рук". Вони б завзято трудилися чорноробами або за спеціальністю в рідному козацькому селі чи в улюбленому металургійно-шахтарському містечку по той чи по інший берег Дніпра на вибір. І з такою ж зарплатнею. І з таким же пафосом невсипущої любові до ближнього. І з таким же невідобними стражданнями від роздумів про світле майбуття вільної від них країни.

А ви питали не про це світло в кінці?..